

IKKINCHI JAHON URUSHI DAVRIDA NURIDDIN MUHITDINOVNING FAOLIYATI HAMDA UNING VATANIMIZ TARIXIDAGI O'RNI

Zokirjanov Mirzoxid Shuhrat o'g'li

“Shon-sharaf” davlat muzeyi kichik-ilmiy xodimi

Annotasiya: Maqola atoqli davlat va siyosat arbobi o'zbek diplomati Nuriddin Muhitdinovning hayoti, faoliyati, urush yillarida va urushdan keyingi davrdagi faoliyatiga bag'ishlanadi.

Kalit so'zlar: Mustabid tuzum, Ikkinchi jahon urushi, Sobiq Ittifoq, O'zbekiston, xotira va qadrlash kuni .

Har bir millat va elatning o'z tarixi bor, tarix zamirida esa milliy o'zlikni anglash, ajdodlar merosini yanada chuqur o'rganish, shuningdek jamiyatda tarixiy ongni shakllantirish, fuqarolarda ayniqsa kelajak avlodda tarixiy xotirani vujudga keltirish, hamda ajdodlar merosiga hurmat, milliy o'zlikni anglash yotadi. Tarix millatning xotirasi bo'lib, so'ngi yillarda mamlakatimizda milliy tarixni haqqoniy o'rganish, uni kelajak avlodga holisona yetkazib berish borasida keng ko'lamli ishlar olib borilmoqda, sir emaski hozirgi kunda bu borada muhtaram Prezidentimiz Sh.Mirziyoyev rahnamoligida keng ko'lamli ishlar amalga oshirilib kelinmoqda. Davlatimiz rahbarining tashabuslari bilan Nuriddin Akromovich Muhitdinov kabi ota-bobolarimiz xotirasini abadiylashtirish ishlari olib borilmoqda ¹.

Taniqli davlat va siyosat arbobi, o'zbek diplomati Nuriddin Akromovich Muhitdinovning faoliyati taxsinga sazovordir. U XX asrning 50-60-yillarida mamlakatda siyosiy rahbarlik lavozimlarida ishlagan va o'zining ilg'or tashabuskorlik harakatlari bilan o'zbek xalqining hayotida juda katta o'zgarishlar yuz berishiga sabab bo'ldi. Xalqimizning otashqalb farzandi Nuriddin Akromovich Muhitdinov 1917-yil 19-yanvar kuni Toshkent shahridagi Allon qishlog'ida oddiy dehqon-kosib oilasida tug'ilgan, otasi Shomuhitdin aka o'z zamonasining ilg'or fikrli kishilaridan edi. Nuriddin bolalik chog'laridan ilmga juda ham qiziqqan edi. U boshlang'ich maktabda taxsil olish bilan birga arab, turk, fors va rus tillarini o'rganadi, shuningdek Nuriddin Muhitdinovning shaxs bo'lib yetishishida uning ustozlari Abdulla Avloniy va Abdulla Qodiriylar muhim rol o'ynaganlar ². U maktabda

¹ Mirziyoyev Sh. M. Buyuk kelajagimizni mard va jasur xalqimiz bilan birga quramiz.- Toshkent O'zbekiston, 2017. B 29

² Rajabov Q. Ergashev Sh. Nuriddin Muhitdinov.-Toshkent “Ilm-Ziyo” 2019. B 3

taxsil olgan yillarida 1932-yili maktab komsomoliga kirgan.

Nuriddin Akromovich Muhitdinov Moskvadagi savdo-kooperatsiyasi institutida o'qidi va o'qishni tamomlagach 1938-yili Buxoroga yo'llanma oldi. Viloyat matbuot soyuzining kadrlar bo'limi boshlig'i hamda Shofirkon tumani kombinatining rahbari o'rinbosari sifatida o'z faoliyatini boshladi. Nuriddin Akromovich Muhitdinov Ikkinchi jahon urushi qatnashchisi ham hisoblanadi. Ikkinchi jahon urushining boshlanib qolishi, sobiq SSSR ning 1941-yil iyun oyida Fashistlar Germaniyasiga qarshi urushga tortilishi mamlakatda safarbarlikni e'lon qilinishiga olib keldi. Barcha o'zbek o'g'lonlari qatorida Nuriddin Akromovich Muhitdinov ham ko'ngilli ravishda frontda dushmanga qarshi jang qilish uchun harbiy komissarlikka ariza berdi va Stalingrad hamda Kavkaz frontlarida jang qildi³. Nuriddin Akromovich Muhitdinov 1941-1945-yillardagi urushda bukilmas iroda, mardlik va jasorat na'munalarini ko'rsatdi, 1943-1946-yillarda esa Ichki ishlar xalq komissarligining operativ bo'limiga qo'mondonlik qiladi. Urushda ko'rsatgan jasoratlari uchun Nuriddin Muhitdinovga "Stalingrad mudofaasi uchun" medali hamda "Germaniya ustidan qozonilgan g'alaba uchun" ordening II darajasi bilan taqdirlanadi. Urushdan keyingi davrda u turli lavozimlarda ishladi va uning siyosiy faoliyati ham boshlandi, xususan 1947-1950-yillarda Namangan viloyati obkomining kotibi, 1950-1951-yillar orasida Respublika Oliy Kengashi Prezidiumi raisi, 1951-1955-yillarda Respublika Ministrlar Kengashi raisi va Tashqi ishlar vaziri, 1955-1957-yillarda Toshkent shahar obkomining kotibi bo'lib ishlaydi. Uning tashabusi bilan O'zbekiston KP birinchi kotibi Amin Niyozov davrida qatag'onga uchragan ko'plab yurtdoshlarimizning nomlarini oqlashga kirishiladi⁴. Shuni ma'lumot o'rnida takidlash lozimki 1954-yili O'zbekiston SSR rahbari Nuriddin Muhitdinov Nikita Sergeyevich Xrushyov bilan uchrashib ko'plab qatag'onga ucharagan insonlarning hayotini asrab qolishga va oqlanishiga sabab bo'ladi. O'zbekistonning ijtimoiy-siyosiy hayotida muhim rol o'ynagan Fitrat, Cho'lpon, Abdulla Qodiriy, Akmal Ikromov va boshqalarning nomlarini oqlanishiga hissa qo'shadi, bundan tashqari Said Ahmad, Shuxrat, Maqsud Shayxzoda kabilar esa reabilitasiya qilinadi. 1956-yilgi O'zbekiston ziyolilarining syezdida ham bu borada u ma'ruza o'qib, stalinizm davrida qatag'on qilingan yurtdoshlarimizdan Boltaboyev- O'zbekiston KP Markaziy Qo'mitasining Sobiq kotibi, Islomov-sobiq moliya xalq komissari, Islomov-sobiq yer ishlari xalq

³ Лидель Гарт Б.В. Вторая мировая война.- Москва АСТ, 2003. С 245-457

⁴ Muhitdinov N.A. Kreml'da o'tgan yillarim.- Toshkent "Sharq", 1995. B 56

komissari, shuningdek Manjara- sobiq adliya ishlari xalq komissari, Ortiqov- O'zbekiston LKSM sobiq kotibi, Isroilov-Xorazm okrug partiyasining sobiq kotibi, Boltayev- Qoraqalpog'iston viloyati partiyasi kotibi, Usmonov- O'zbekiston Kompartiyasi Markaziy Ijroiya Qo'mitasining sobiq bo'lim mudiri, Shodiyeva Toshkent shahar Molotov tumani obkomining sobiq kotiblari oqlanganini e'lon qiladi⁵.

1962-1968-yillarda SSSR ning rahbari L.I. Brejnev taklifi bilan Nuriddin Muhitdinov Suriya davlatida elchilik vazifasini bajaradi. Uning rahbarlik qilgan yillarida O'zbekiston SSR iqtisodiyoti, qishloq xo'jaligi hamda madaniyat tarmoqlari keng ko'lamda rivojlandi. 1956-yili Respublika Fanlar Akademiyasi qoshida Yadro fizikasi instituti ochilgan bo'lib, sharqshunoslik fanini o'rganish borasida Eron shohi Muhammad Rizoshoh Pahlaviy bilan diplomatik hamkorlik aloqalari o'rnatiladi.

1956-yilgi I sessiyada yurtimizning boy tarixini o'rganish, Sharqshunoslik fanini rivojlantirish masalalariga alohida e'tibor berildi, 1956-1957-yillar orasida N.A. Muhitdinov tashabusi bilan Zahiriddin Muhammad Boburning “Boburnoma” hamda Gulbadanbeginning “Humoyunnoma” asarlari o'zbek va rus tillariga tarjima qilindi. Sharqshunoslik sohasidagi istiqbollar hamda yechimlar mavzusida xalqaro anjumanlar bo'lib o'tdi. 1957-yilning 3-iyun kuni esa O'zbekiston Oliy Kengashi Prezidiumining farmoniga binoan O'zbekiston Fanlar Akademiyasi Sharqshunoslik institutiga Abu Rayxon Beruniy nomi berildi. 1957-yilning 4-11-iyun kunlarida Butun Ittifoq Sharqshunoslarining konferensiyasi bo'lib o'tdi, unda Alisher Navoiy merosini o'rganish ishlariga to'xtalib o'tildi⁶. N.A. Muhitdinov faoliyati: 1962-1968-yillarda Sobiq Ittifoq Savdo-sanoat palatasi raisining o'rinbosari hamda 1968-1977-yillarda SSSR Ministrlar Kengashi raisining xorijiy mamlakatlar bilan madaniy va iqtisodiy aloqalar komitetining o'rinbosari. 1985-1986-yillarda esa O'zbekiston SSR Ministrlar Kengashi raisining maslahatchisi bo'lib ishlagan. XX asrning 50-80-yillarida O'zbekistonda yetilgan muammolarni hal etishda Nuriddin Muhitdinov jonbozlik ko'rsatadi, ayni shu davrda Nikita Sergeyevich Xrushyov ham Muhitdinovni SSSR Bosh Vaziri lavozimiga

⁵ Rashidov Sh. Nuriddin Akromovich Muhitdinov haqida chizgilar.-Toshkent.: Sharq, 2006. B 34

⁶ Rajabov Q. Xalqqa baxshida umr (Nuriddin Muhitdinov siymosiga chizgilar).- Toshkent Mulohaza 2019. B 28

tayyinlashni taklif etadi, lekin u esa rad qiladi ⁷.

Nuriddin Akromovich Muhitdinov 1987-1996-yillar davomida Yodgorliklarni muhofaza qilish jamiyatining raisi, 1996-yildan boshlab esa Oltin meros jamg'armasining raisi lavozimida faoliyat yuritadi. 1994-1995-yillarda uning mashhur "Kreml'da o'tgan yillarim" hamda "Vaqt" nomli asarlari nashr etiladi. shuningdek Nuriddin Akromovich Muhitdinov istiqlol yillarida ham Vatanimiz ravnaqi yo'lida xizmat qilgan va jamoat ishlarida faol qatnashgan. 2008-yil 27-avgust kuni og'ir xastalikdan so'ng 91 yoshli Nuriddin Akromovich Muhitdinov vafot etdi. Chig'atoy qabristoniga dafn qilindi uning xotirasi hamisha Vatanimiz qalbida abadiy qoladi.

Xulosa:

Nuriddin Akromovich Muhitdinov o'ta murakkab vaziyatda yurtimizga rahbarlik qildi, shunday bo'lishiga qaramasdan u mamlakatimiz milliy madaniyatining taraqqiy etishiga munosib hissa qo'shdi. Ikkinchi jahon urushi yillarida Qizil Armiya safida harbiy xizmatni o'tagan bu inson, urushdan keyingi davrda Respublika hukumati va O'zbekiston Tashqi ishlar vazirligi tizimida faol harakatlari bilan faoliyat yuritdi, shuni takidlash mumkinki u o'zbek diplomati sifatida esa Sobiq Ittifoqning Suriyadagi elchisi bo'lib ishladi, shuningdek O'zbekistonni taraqqiy ettirish borasida salmoqli ishlar amalga oshirdi. Respublika iqtisodi hamda madaniy sohalarida ijobiy ta'sir ko'rsatgan.

Nuriddin Muhitdinovdek xalqimizning fidoyi farzandlari xotirasini abadiylashtirish, ularning nomlarini oqlash bugun yangi O'zbekiston davlat siyosatining yo'nalishlaridan biridir. Bugungi rasmiy tarixiy qarashlarda Ittifoq rahbari N.S. Xrushyovga o'zbek xalqining haq huquqlarini himoya qilib chiqqani hamda milliy o'zlikni asrash va kelajakdagi mustaqillik poydevorini mustahkamlash yo'lidagi muhim qadamlar sifatida baholanib kelinmoqda. Hozirgi kunda ham mamlakatimizda Nuriddin Muhitdinovning ilmiy tarixiy merosini o'rganish ishlari amalga oshirilib kelinmoqda.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Mirziyoyev Sh.M. Buyuk kelajagimizni mard va jasur xalqimiz bilan birga quramiz.- Toshkent O'zbekiston, 2017. B 29
2. Ergashev Sh. Nuriddin Muhitdinov Toshkent Ilm-Ziyo 2019. B 3
3. Rashidov Sh. R. Nuriddin Muhitdinov haqida chizgilar.- Toshkent "O'zbekiston", 2006. B 45

⁷ Ergashev Q. Hamidov H. O'zbekiston Tarixi.- Toshkent "Ilm-Ziyo" 2015

4. Muhitdinov N.A. Kremla o'tgan yillarim.-Toshkent 1995. B 56
5. Лидель Гарт Б.В. Вторая мировая война. Москва АСТ, 2003. С 245
6. Rajabov Q.K Xalqqa baxshida umr.- Toshkent Sharq, 2019. B 90
7. Ergashev Q. Hamidov H. O'zbekiston Tarixi.- Toshkent 2015. B 65